

Х А Л Ь М Г И Н, Х У У Ч Н А С
+++++

а/ Йисн шиндэлтэ йар-хар йасн.

/Кемэлгиг нургна ахр тууджснь/.

Кезийнэгэ, Ицэл-мөр түшкч ишгэ десвэртит Йовгн-Мергн гигэ, нег ик баатр кун бэйж. Эн баатриг усна тольганис төрсн кун гидж халымг тууджд келдг.

Тигэд Йовгн-Мергн, Хурмстн-Тенгрин күүн өргөлх болж гарад, нег буг-мард хойр халж авад, болгарад хурм ачсн.

Ирсн хуомин хот төгөхлэ, нег нургна йасн баахн улата гарсн бэйж. Терүг үзэл, хурмин хот гарджасн кун Хурмстн-Тенгрт мөүлнэ. Тигэд Хурмстн-Тенгр эйрлг болнэ:

-Минигэр болхлэ, мини күүннэ хиргл тату болну билтэл. Болв, чи, хот гарджасн кун, бийчн эн йариг тэйл" - гидж бийчнэ даалгнэ.

Хот гарджасн кун иигдэ тэйлдэ:

-Хөрн дөрвн сеерин хөөт бийд, хөрвдг нургна өмн йовг, йир йисн шиндэлтэ, йар-хар йасн болдг"...

Тигэд, эн нургиг нуглсн кун өмнөснэ "нуглххви?" гидж олинэ зөө сурх зөөтэ. "Нугл" гидж олинэ зөө өхлэ, тер олинэ зөөт эн нургна түүнэ гарсн му йорнэ даргдх болтха" - гидж, хот гарджасн кун тэйлнэ.

Кигэд, эн нургна йоринэ тэйлчкэд, эн сүүртэн эн нургна йисн шиндэлтэ тууджд келсн.

Тигэд халымг йити, көвүн-күүндин хурм-гичд ирсн улсд кемэлгг нур-гиг негичнэ тэйвж өгчкэд, хотинэ эцлэд тууслгиланэ, кемэлгг нург ирсн кунис, кемэлггг нургиг нег шор моднд өлгдэ өггэд, сургг.

Йисн шиндэлтэ сурджасн кун халдгг сурвэр өгчкэд, эс гидж шиндэлтэ кел-дэ йисн кун халдгг хэрү өгчкэд - эднэ негич шүүггг.

-Энүгинэ юн гидж кемэсб?

-Вотхи-тошхи бор уул - гидж кемэснми.

-Вотхи-тошхи бор уул - гидж юнгед кемэсб?

-Уга, тер буру кемэц. Алтан элг уул гидж кемэцэ.

-Алтан элг уул гидж юнгед кемэсб?

-Алтан элг уул гидж кемэцгнэ: өмн бийэрнэ өвдэсн кунн бөк-тосар гаргг, ар бийэрнэ өвдэсн кунн йирг-кирэр гаргг төлөчнэ, Алтан элг уул гидж нерэцснми.

-Энүгинэ юн гидж нерэцсб?

-Ант мөрнэ арн - гидж кемэцэ.

-Уга, тер буру кемэц. Арцэл мөрнэ арн - гидж кемэцэ.

-Арцэл мөрнэ арн - гидж юнгед кемэсб?

-Арцэлин арн гидж кемэцгнэ: Хулгг хулгг уга күүдг, Оониг оониг уга күүдг төлөчнэ арцэлин арн гидж нерэцснми.

-Энүгинэ юн гидж кемэсб?

-Ури күүнэ уху - гидж кемэцэ.

-Ури күүнэ уху - гидж юнгед кемэсб?

-Уга, тер буру кемэц. Беркн көк тэйгн нохан чикн - гидж кемэцэ.

-Беркн көк тэйгн нохан чикн - гидж юнгед кемэсб?

-Беркн көк тэйгн нохан чикн гидж кемэцгнэ: көтэйгн көк чоонг чоонг уга бйргг, эдгнн аратиг элдэул уга бйргг төлөчнэ, беркн көк тэйгн нохан чикн - гидж кемэцэ.

-Энүгинэ юн гидж кемэсб?

-Хурн хуута бүргдин дивр - гидж кемэцэ.

-Уга, тер буру кемэц, хан гардин дивр - гидж кемэцэ.

-Дээ гэрлэн тэвэр - гичэ юнгед кем'лгсмб?

-Дээ гэрлэн тэвэр - гичэ кем'лгггнь: алтан аяг уулин ар бийинь
асхи эргэж мөнгинг, өмн бийинь брүн эргэж мөнгинг төлбэнь, хан гардин
тэвэр гичэ нөр'лсми.

-Энүгинь юн гичэ кем'лгсмб?

-С'н ээлугин мангна - гичэ кем'лг.

-С'н ээлугин мангна - гичэ юнгед кем'лсмб?

-Уга, төр буру кем'лц. Төдгт хар баатрин мангна - гичэ кем'лг.

-Төдгт хар баатрин мангна - гичэ юнгед кем'лсмб?

-Төдгт-хар баатрин мангна - гичэ кем'лггнь: буу күнүр бууу уга
ориг, түмн күүүр түд уга ориг төлбэнь, Төдгт-хар баатрин мангна
гичэ кем'лг.

-Энүгинь юн гичэ кем'лсмб?

-Дөш-хар эийл гичэ кем'лг.

-Уга, төр буру кем'лц, алти-боллош эийл - гичэ кем'лг.

-Алти-боллош эийл - гичэ юнгед кем'лсмб?

-Алти-боллош эийл гичэ кем'лггнь: авуу тохкиа аг күн суукч аяр тө-
лбэнь, алти-боллош эийл гичэ кем'лсми.

-Энүгинь юн гичэ кем'лсмб?

-С'н гертэ с'йр - гичэ кем'лсми.

-С'н гертэ с'йр - гичэ юнгед кем'лсмб?

-Уга, төр буру кем'лц. Дуга-хатна с'йр - гичэ кем'лсми.

-Дуга-хатна с'йр - гичэ юнгед кем'лсмб?

-Дуга-хатна с'йр - гичэ кем'лггнь: төрхлэри көвү гаргадг,
төрхлэри төмө көтлэг төлбэнь, Дуга-хатна с'йр гичэ кем'лсми.

Суррааси күн келин: төрхи бэйн болхл, көнө гөргн болвчи төмө
көтлх угав, төнгрнь эийлхл көнө гөргн болвчи гаргах угав - гичэ.

-Уга, төр буру кем'лц: эшиг'р хот көдг, эшиг'р хувц көдг тө-
лбэнь Дуга-хатна с'йр гичэ кем'лсми.

-Энүгинь юн гичэ кем'лсмиб?

-Урсхлин улам гол гичэ кем'лсми.

-Урсхлин улам гол гичэ юнгед кем'лсмб?

-Уга, төр буру кем'лц. Танг-нөри тала гичэ кем'лсми.

-Танг-нөри тала гичэ юнгед кем'лсмб?

-Танг-нөри тала гичэ кем'лггнь: түргин ханна түмн шар цоохр ант
тулкдд уга, туруган шавртл уга, урдан норгал уга уугч гөргт төлбэнь,
Танг-нөри тала гичэ кем'лсми.

-Эн бисегч шигэминь х'рү өгч' күн, сурвр өгч'х күн'с х'рү
сурвг нбн: энүгинь юн гичэ кем'лсмб? - гичэ, нурги төөр б'йсен бички
нүүк эийлг.

-Отн - гичэ х'рү өгч'.

-Нооса-үст' өтн ичдгий, нооса-үсн уга өтн ичдгий?

-Нооса-үст' бодл уга, нооса-үсн уга өтн б'йггв? - гичэ кем'лг
чиний.

Сонгеврис урулдэ бичен
Балмин Дорж.